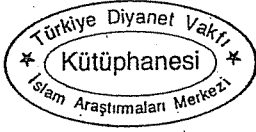


ISSN 1300-9672



**SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ**

**İLÂHİYAT FAKÜLTESİ**

**DERGİSİ**

**Review of the Faculty of Divinity  
University of Süleyman Demirel**

**REKTÖR PROF.DR.HASAN GÜRBÜZ'E**

**ARMAĞAN**

**Yıl : 1996**

**Sayı : 3**

## CAHİLİYE NİKAHI MUT'A VE DİĞER CAHİLİYE NİKAHLARI

Doç.Dr.Murat SARICIK\*

### A) CAHİLİYE NİKAHI MUT'A ( متعة )

İslâm tarihçileri için, Arapların özellikle Mekkeli ve Medinelilerin islâmdan önceki dönemlerinin araştırılması ve bilinmesi önemlidir. Sahabelerin **nübüvvet öncesi** olarak anladığı cahiliye devrinde müşrik, putperest bir zihniyet hakimdi. Allah'a iman ve iman esasları hakkında yanlış inançlar taşıyan bu insanlarda, barbarlık, zulüm, zorbalık, kabalık, kabilecilik öne çıkmıştı. Aslında cahiliye devri insanları, islâm öncesi ve islâm dışı bir medeniyet ve zihniyeti yaşatan insanlardı. Kur'ân-ı Kerim, onun açıklaması olan hadisler ve Rasûlüllah'ın tatbikatı, bu devirden gelen bir çok değer hükmünü kısmen değiştirdi veya tamamen ortadan kaldırdı.

Cahiliye devri toplumundan gelen ve islâmın el attığı müesseselerden biri de ailenin temelini teşkil eden nikah konusudur. İslâmiyet doğduğu ve ilk gelişmesini yaşadığı bu topraklarda, bir takım nikah çeşitleri ile yüz yüze gelmiş, bunlardan bir tanesi hariç diğerlerini ortadan kaldırmıştır. Biz bu makalemizde cahiliye devri nikahları üzerinde durmak istiyoruz.

Cahiliye devri insanları içinde; aile büyüklerinin olurlarına müracaat edilmeden, **muvakkat**, (geçici) bir zaman için yapılan bir nikah vardı. Buna "**müt'a nikahı**" denirdi. Bu nikahla **kadın kendi ailesi yanında olur**, kocasına bir **çadır**, bir de **mızrak verirdi**. Bu geçici nikah devam ettiği müddetce, erkek o kabilenin **halîfi** sayılır, kadın bu nikaha son vermek isterse, çadırın kapısını baktığı yönün tersine çevirir, kocası bunu görünce, kabilesine döner giderdi. Bu tür evlilikten **doğan çocuklar kadına ait olur**,

\* Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi.

“**filan kadının çocuğu**” denilerek çağrılırlardı.<sup>1</sup> İslâmiyet zamanla kayıtlı mut’a nikahını yasaklamıştır.

### a) Mut’a Ne Demektir?

Aslında **mut’a** faydalanmaktır. **Mete’a** fiili, **son derece cömert oldu, uzadı, yükseldi manasına da gelir. Güneşin gökte en yüksek noktaya çıkması**, kuşluk doğu ufkundan gök yüzüne doğru yükselmesi, yerden çıkan bitkinin büyümesi aynı fiille ifade edilir. Bir kimse iyi hasletlerde kemalini bulur, zarif, efendi olursa, ip sağlamlaşırsa, bir tür içki olan nebizin sarhoş edicilik özelliği artarsa, **kişi bir şeyden faydalanırsa** veya Allah insanın bir şeyden faydalanma müddetini uzatırsa bu fiil gerçekleşmiş olur.

**Mut’a** av veya yiyeceklerden faydalanılan şey, umreyi hacca eklemek (ikisini bir arada yapmak) boşanmalardan sonra kadının gönlünü almak için, Bakara Süresinin 236. âyetine göre, kadına verilen **hediye cinsinden şeylere** de denir. Bu kadınla bir araya gelmeden ve ona mehir tayin edilmeden yapılan nikahlarda olur.<sup>2</sup>

### b) Mut’a Nikahı Örnekleri

İfade ettiğimiz gibi mut’a nikahı, **zamanla kayıtlı nikah**, şu günden şu güne, şu zamandan şu zamana kadar geçerli olan nikah türü idi. Bu nikahta esas olan faydalanmak düşüncesidir. Çocuk sahibi olmak gibi bir düşünce yoktur.<sup>3</sup> Şevheti tatmin esastır. **Ali b.**

1 Çağatay, Neşet, İslâm Dönemine dek Arap Tarihi, Ankara, 1989 s. 137; Corci, Zeydan, Medeniyet-i İslâmiye Tarihi IV, Terc. Zeki Meğamiz, İst.,1327, IV, 74 vd.

2 er-Râgıp el-İsfahânî; Hüseyin b. Muhammed, el-Mufredât, Mısır, ty., s. 426; İbnu'l-Manzûr, Lisânu'l-Arab, I-VIII Kahire ty. VI, 4127 vd; firûzabâdî, Necmuddîn b. Muhammed, el-Kâmûsu'l-Muhît, I-IV, Mısır 1952, III, 86 Heyet, el-Mu'cemu'l-Vasît, İstanbul, ty., s. 852; el-Haddâdî, Ebû Bekir b. Ali, el-Cevheratu'n-Neyyire, I-II, İstanbul, 1314, II, 20; el-Ganamî, es-Seyyid Abdu'l-Gâniy, İstanbul, 1314, el-Lübâb (el-Cevhere'nin kenarında) II, 20; Kudûrî Ahmed b. Muhammed, el-Kitab, İstanbul, 1314 (el-Cevhere içinde) II, 20; İbn-iAbidîn, Muhammed Emin ef. Hâşiyetu İbn-i Abidîn, I-VIII, İstanbul, 1984, III, 110; el-Buhârî, ebu Abdüllâh Muhammed b. İsmâil, Sahîhu'l-Buhârî, I-VIII, İstanbul, 1298,VI, 188; Heyet, Ansiklopedik İslâm İlmihali, İstanbul, 1970, s. 625 (temettu mad.)

3 İbn-i Mâce, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezîd, Sunenu İbn-i Mâce I-II, İstanbul, ty. I, 630; Canan, İbrahim, Nâmus Fitnesi Mut’a, İstanbul. 1992, s. 22; Uludağ, Süleyman, Akâid ve Kelâm, İstanbul, 1981, s. 75

**Ebî Talib'den** bize ulaşan bir hadis-i şerife göre, Rasûlüllah devam eden mut'a adetini hicretin 7. yılında olan **Hayber savaşı esnasında**, yırtıcı kuşlar, tek tırnaklı hayvan etleri ve eşek etini yasakladığı zaman kaldırmıştır.<sup>4</sup> Hz. Ali'nin (RA) ifadesi: "*Rasûlüllah (SAV) Hayber günü kadınların mut'asını ve ehli eşek etini nehyetti*"<sup>5</sup> şeklindedir. Benzer bir hadis-i şerifte yine Hz. Ali (RA) birinin Mut'a nikahı yapmakta bir sakınca görmediğini duyunca o adamı bulup:

*"Yanılıyorsun, Rasûlüllah (SAV) Hayber savaşı sırasında ondan ve ehli eşek eti yemekten nehyetti"* demiştir.<sup>6</sup>

Zaman bakımından mut'a haramlığı ile ilgili ilk hadis, hicretin yedinci yılı Hayber savaşı esnasında varid olan hadistir.

**Hicretin 8. yılında Mekke fethinden sonra Havazinliler** yirmi bin kişi ile Havazin vadilerinden biri olan **Evtas'ta** toplanmışlardı. Mut'anın haramlığı ile ilgili hadislerden biri de **Evtas yılı ile** (8. yıla) ilgili olanıdır. Mekke'nin fethinden sonra Huneyn savaşında bulunan **Seleme b. Ekva (RA) Malik b. Avf** komutasında yirmi bin kişinin Evtas'ta toplandığı yılla (Huneyn savaşı öncesi) ilgili olarak şu nakilde bulunuyor:

*"Evtas yılında (H. 8. yılı) Rasûlüllah bize muta hakkında üç gün ruhsat verdi, sonra ondan nehyetti"*<sup>7</sup>

Burada Hicretin 7. yılında yasaklanan muta'ya **üç gün müddetle ruhsat** verildiği ifade ediliyor. Arkasından muta'nın tekrar yasaklandığı bildiriliyor. Buradan anlaşıldığına göre muta yasaklanıyor, üç günlüğüne serbest bırakılıyor, yine yasaklanıyor.

4 ed-Diyarбекрî, eş-şeyh, Huseyn b. Muhammed, Tarîhu'l-Hamîs I-II, Mısır, 1283, II, 47, Sunenu İbn-i Mâce I, 630

5 Sunenu İbn-i Mâce I, 630; es-Sanânî, Muhammed b. İsmâil, Sübülû's Selâm I-IV, Beyrut, 1960, IV, 73-74; Sahîhu'l-Buhârî VI, 129; el-Askalâni, abu'l-Fazl, Muhammed b. Hacer, Bülûğu'l-Merâm, I-IV, Beyrut, 1960, (Sübülû's Selâm içinde) IV, 73

6 en-Neseî Sinan b. Dînâr, Sunenu'n Neseî, Şerh: es-Suyûti, Hafız Celâleddin, Haşiye, İmam es-Sindî, terc. Büyük Çınar A. Muhtar ve arkadaşları, I-VIII, İstanbul, 1981, VI, 528-529; Sahîhu'l-Buhârî VI, 129 (K. Nikah 31. bab)

7 Sübülûs-Selâm III, 125 (Hadis-i şerif müslimden alınmıştır); Namus fitnesi Mut'a s. 34

Bu hâlde cahiliye devrinden gelen uygulama islâmdan sonra hicretin 7. yılı Hayber fethine kadar kesin devam etmekle birlikte, ondan sonra mutanın yasaklandığı ve ona ruhsat verildiği ile ilgili haberlere de rastlamaktayız.

Muta nikahında **mehir şart koşulmuyordu**. O nikahla **nafaka sabit olmuyordu**. Yani muta nikahı ile evlenen, evlendiği kadının beslenme ve mesken masrafını üzerine almıyordu. **Seleme b. Ekvanın** naklettiği bilgiye göre mutadan nehiy devam ederken **üç günlük** bir süreden sonra bu yine devam etmiştir. Bu hadiseye dayanan Nevevi'ye göre, Evtas yılı (8.yıl) üç günlük mubahlıktan sonra muta nikahı ebediyyen haram kılınmıştır. Mut'anın **haramlığında ittifakla birlikte**, ne zaman haram kılındığı hususunda ihtilaflar vardır.<sup>8</sup>

**Rebi b. Sebre b. Mâbed el-Cuhenî'nin**<sup>9</sup> babasından bize aktardığına göre Rasûlüllah (SAV) (Huneyn savaşı sırasında) mut'a nikahı yapmaktan men etmiştir. **Sebre (RA)** olayı şöyle anlatır:

“Rasûlüllah (SAV) mut'a ile (Mutaya) izin vermişti. Ben ve (diğer) bir adam **Amir oğullarından** bir kadına gittik. Kendimizi ona arzettik. (mut'a nikah yapmak istediğini söyledik) kadın (bana) sordu:

“*Mâtu' tî: Ne verirsin?*”

ben:

“*Ridâi: ridamı*” dedim. Arkadaşım da “*Ridâi: Rîdamı*” dedi.

“*Arkadaşımın ridası (kaftanı) benimkinden daha güzeldi. Ama ben ondan daha gençtim. Kadın arkadaşımın ridasına bakınca beğendi. (Fakat) bana bakınca beni beğendi ve şöyle dedi:*

“*ente ve ridâüke yekfînî= Sen ve ridan bana yeter*”

8 Geniş bilgi için bk. Sübülüs-Selâm III, 126, Sunenu İbn-i Mâce I, 631

9 Namus fitnesi Mut'a s. 32; Sebreden gelen bir rivayetlerin bazılarında, beş rivayette, (Müslim Nikah, 20-26) Mut'anın Hicretin 8. yılı Mekke'nin fethi günü yasaklandığı da nakledilmektedir. bk. Namus fitnesi Mut'a s. 34

Bu olayı bizzat kendisi yaşayan **Sebre** diyor ki:

*"fe Mekestü Ma'ahâ selâsen, sümme inne Rasûlellâh Sallallâh'aleyhi vesellem'e kâle; Ben o kadınla birlikte üç gün beraber oldum. Sonra Rasûlüllah (SAV) şöyle buyurdu:*

*Kimin yanında mut'a yaptığı kadın varsa onu biraksın."*<sup>10</sup>

**Sebre b. Mabed'in** anlattığı ve mut'ayı nasıl yaptığını açıkladığı bu olayın, **Seleme b. Ekva'ın** üç günlük mut'a izni sırasında olduğu açıktır. Vakit tutmaktadır. **Seleme b. Ekva** (RA) Evtas yılında (H. 8. yıl) **Malik b. Avfin** 20.000 kişik ordu ile müslümanlarla savaşmak için **Evtas'ta** toplandığı yıldan söz ederken **Sebre** (RA) "Huneynde" demektedir. Şu halde üç günlük izin aynı sene, aynı savaş sırasında. Naklettığımız son hadise **mut'anın** nasıl yapıldığı hususunda da bizi aydınlatmaktadır.

Mut'a yapacak olan, mut'a ile evlenecek kadına gitmekte, kendisine ne kadar süre ile mut'a yapacağını açıklamaktadır. Kadın bu iş için karşı taraftan bir şeyler isteyip, erkekle anlaştığı takdirde, mut'a gerçekleşmektedir. Süre doluncaya kadar beraber olan çift, sürenin bitiminde ayrılmaktadırlar. İslâm cahiliye devrinin muta adetini kesin yasaklamıştır. İslâmda **nikah müebbeddir**, ona bir zaman tayin edilemez.

### c) Muta Hakkında Hz. Ömer Ne Diyor?

Hz. Ömer (RA) halifeliğinde muta ile ilgili görüşünü açıklarken, bu hususta hilafetinin ortalarında bir konuşma yapmış (Hutbe vermiş) ve şöyle demiştir:

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أذن لنا في المتعة ثلاثاً

ثم حرمها. والله! لا أعلم أحداً يتمتع وهو محصن إلا رجمته

10 Sunenu'n-Nesâi VI, 529; Ayrıca Hicretin onuncu yılında Veda hacı seferi sırasında Mut'a izni verildiği hakkında farklı bir rivayet için bk. Sunenu İbn-i Mâce I, 631 (K. Nikah bab 44, 1962 nolu hadis)

بالحجارة إلا أن يأتيني بأربعة يشهدون أن رسول الله صلى الله  
عليه و سلم أحلها بعد حرمها

*“Mutlaka Rasûlüllah (SAV) muta hususunda bize üç kere izin verdi. Daha sonra onu haram kıldı. Allah'a yemin ediyorum! kim evli olduğu halde onu muta yapar bilirim ancak taşla recmedeceğim. Ancak, Rasûlüllah mutayı haram ettikten sonra helal kıldı diye dört şahit getirirse bundan hariç. (o zaman recm cezasından kurtulabilir)”<sup>11</sup>*

Hiz. Ömer'in, hilafeti yıllarında bazı kişilerce bilinmediği için uygulanmak istendiği zaman onun ortaya koyduğu tavır budur. Mut'aya, bir kaç defa izin verilmesi, Allah Rasûlüne çok yakın olmayan, sürekli onunla birlikte bulunmayan kimseler tarafından karıştırılmış olmalıdır. Fakat **Hiz. Ali, Hiz. Ömer** gibi, sürekli Peygamber ile (SAV) birlikte olan Medine'de bulunan sahabeler, Mutanın nasıl nehyedilip kendisine nasıl izin verildiğini, sonra tekrar nasıl haram kılındığını kesin biliyorlardı. Bunlardan biri de **Hiz. Ömer'di**.

Konuşmasına bakılırsa Halife Hiz. Ömer'in (RA) bu hususta **kesin bilgilere sahip olduğu anlaşılmaktadır**. Onun Muta ile ilgili sözleri kesin ve açıktır. Kendisinin bu hususta şüphesi yoktur:

-Rasûlüllah (SAV) Mutaya üç defa izin vermiştir. İzinlerin ilk defa hicretin yedinci yılında Hayberde yasaklandıktan<sup>12</sup> sonra verildiğini düşünürsek, diğer izinlerin Hayber savaşı sonrasında rastlaması gerekir.

11 Sunenu İbn-i Mâce I, 631 (1963 nolu hadis); Ayrıca bk. Namus fitnesi Mut'a s. 38 (Hiz. Ömer (RA) bu konuşmasını, hilafeti sırasında hilafeti sırasında şöyle bir hadiseden dolayı yapmıştır. O sıralar küfeye gelen Amr b. Hureys adında biri bir cariye ile Mut'a nikahı yapmış, câriye hamile kalmıştı. Gelip durumu halifeye anlattı. Hiz. Ömer bu hadiseden yola çıkarak, tek tük de olsa mut'anın haramlığını bilmeyen kimselerin olduğunu düşünerek bu meşhur açıklamasını yapmıştı. Ayrıca bk. Namus Fitnesi Mut'a s. 38

12 Sunenu İbn-i Mâce I, 630, Sübülü's-Selâm III, 126

-San'ânî'nin değerlendirmesine göre<sup>13</sup> mut'a altı vakitte serbest bırakılıp sonra serbestlik hükmü neshedilmiş (kaldırılmış)tır. Bunlar sırayla şöyledir: **Hayber, Kaza umresi, Fetih yılı, Evtas yılı, Tebuk Gazası ve Veda haccı.** (Ebu Hureyre'den gelen bir rivayet mut'anın hicretin 9. yılında Tebuk savaşına çıkış esnasında yasaklandığı yönündedir. Ordu Medine'den ayrılırken Seniyyetu'l-Veda'ya gelince bir mola verir. O sırada Rasûlüllah kandil ışıkları ve ağlayan kadınlar görür. Sahabelere kadınları sorunca onlar; "*Ey Allah Rasûlü bunlar mut'a ile kendilerinden faydalanılan kadınlardır*" derler.

Bu sözler üzerine Allah Rasûlü "*mut'ayı nikah, talak, iddet, miras haram kılmıştır.*" Hükmünü açıklar. Buradan mut'anın hicretin 9. yılına kadar fiilen devam ettiği anlaşıldığı gibi, **niçin haram kılındığının da dört sebebi zikredilmiştir.** Mut'a nikahında miras, talak (boşama), sünnet nikahındaki zaman kaydının (iddet) olmaması, mut'anın haramlık sebeplerin dendir.<sup>14</sup>

-**Hayberin fethi ve Kâza umresi** hicretin yedinci yılında meydana gelmiştir. Hayber savaşı Muharrem ayındadır. Kaza Umresine Zilka'de ayında çıkıldığı düşünülürse<sup>15</sup> Fetih yedinci yılın başında, Umre senenin onikinci ayında yapılmıştır.

-**Fetih yılı,** (Evtas senesi) hicretin 8. yılıdır. Evtas yılında Rasûlüllah üç günlük bir muta izni vermiştir. Bunu iki değil bir saymak gerekir. **Hicretin 9. yılında Tebuk seferi** sırasında da mut'aya izin verilip sonra yasaklandığı belirtiliyor.<sup>16</sup> Hicretin onuncu yılında **Veda haccı** seferinde de mutaya izin verilip sonra ebediyen haram kalındığına dair rivayetler vardır.<sup>17</sup>

Bize göre Hz. Ömer'in söz ettiği **üç izin ve onu takip eden üç haram, Hayber savaşı, Mekke fethi yılı (Evtas yılı) ve Hicretin onuncu yılı Veda haccı seferi sırasında**

13 Bk. Sübülü's-Selâm III, 126

14 Namus Fitnesi Mut'a s. 35 (İbn-iHıbbân'dan)

15 Sübülü's-Selâm III, 126

16 Hasan-ı Basri'den gelen mürsel bir rivayette Mut'a sadece kaza Umresi sırasında yapılmıştır. Bundan önce de sonra da yasaktır. Bk. Namus Fitnesi Mut'a s. 34

17 Sunenu İbn-iMâce I, 631; ayrıca bk. Sübülü's-Selâm III, 126



gerçekleşmiştir. Bu üç vakitte Mut'aya önce izin verilip sonra yasaklanmıştır. Hayber'de yasaklanmazdan önce, zaten ona izin vardı. Diğer iki vakitte önce izin verilip sonra yasaklandı. Hayber ve Evtas yılı izin hadiselerinden söz ettik. **Sonuncu izin ve haram hakkında** şöyle bir rivayet görmekteyiz:

Evts yılı (H. 8. yılı) Beni Amir'den bir kadınla üç günlüğüne mut'a yapan<sup>18</sup> **Cuheyne** kabilesine mensub<sup>19</sup> **Sebre (RA)** hicretin onuncu yılı **Veda Haccı seferine katılmış ve başkalarının mut'aya izin verilmesi için Rasûlüllah'a baş vurduklarını** ve kendi başından geçenleri şöyle anlatmıştır:

*"Biz Veda Haccında Rasûlüllah (SAV) ile birlikte (Medine'den) çıktık. Dediler ki, 'Ey Allah Rasulü bekarlık (Uzbe) bizim üzerimize şiddetlendi. O da buyurdu ki:*

*فاستمتعوا من هذه النساء : şu kadınlardan mut'a (nikahı) yapınız.*

*Biz de onlara (gösterilen kadınlara) gittik. Fakat bize nikahlanmaktan kaçındılar. Ancak bizimle kendileri arasında bir vakit ( ecel:belli bir süre) tayin etmemizi istediler. (Bu şartla nikahlanabileceklerini belirttiler) Erkekler bu durumu (onların teklifini) Rasûlüllah'a söyleyince O :*

*'İc'alû beynekum ve beynehunne ecelen: Sizinle kadınlar arasında bir vakit tayin edin' buyurdu.*

*Ben ve amcamın oğlu (bu sözler üzerine) çıktık. Onda bir bürde bende de bir bürde vardı. Onun bürdesi benimkinden daha yeni idi. Fakat ben ondan daha gençtim. Derken bir kadına geldik. Kadın (bana) dedi ki, 'Birden (herhangi) bir burde gibi, (beni beğendi) ben de kendisi ile evlendim (tezevvüc ettim.) ve o gece onun yanında*

18 Sunenu'n-Neseî VI, 529

19 Cuheynelilerin yurdu, Medine'nin iyice batısında Kızıldeniz kenarındadır. Kızıldeniz sahilindeki Yenbu'un kuzeyine düşmektedir. Bk. Muhammed Hamîdullah, İslâm Peygamberi I-II, İstanbul, 1980, I, 237, 461, ayrıca bk. 471 (Mekke fethine Cuheyne'den 800 kişilik bir kuvvet katılmıştı.) Cuheynelilerin hicretin ilk yıllarında müslümanlar ile iyi ilişkileri olmuşsa da müslüman olmaları daha sonraki yıllara rastlar. Sekizyüz kişilik birliğin Mekke fethine katıldığı düşünülürse, Hudeybiye antlaşmasından sonra müslüman oluşlarının hızlandığını söylenebilir.

kaldım. Sonra kuşluk vakti çıktım (kadından ayrıldım, Harem'e geldim) Râsûlüllah'ı Rükünle (Rukn-i yemâni) kapı (Kâbe kapısı) arasında dikilmiş şöyle derken duydum:

أَلَا وَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، مَنْ كَانَ عِنْدَهُ مِنْهُنَّ  
شَيْءٌ فَلْيُخَلِّ سَبِيلَهَا وَلَا تَأْخُذُوا بِمَا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا

"Dikkat edin! Mutlaka Allah kıyamete kadar onu (mut'ayı) haram kılmıştır. Kimin yanında onlardan (mut'a nikahlı hanımlardan) bulunuyorsa onu serbest bıraksın. Hem onlara (mut'a nikahından dolayı) verdiğiniz şeylerden hiç birşey geri almayınız."<sup>20</sup>

-Zaman bakımından mut'a nikahı ile ilgili son izin ve **son haram kılma hadisesi budur**. Olay Evtas yılı olayına benzemekle birlikte, zamanlar farklıdır. Mut'a nikahı yaptığına daha önce şahit olduğumuz **Cuheyneli sahabi, Evtas yılı üzerinden iki yıl geçtikten sonra** yine mut'a nikahı ile bir kadınla bir gece beraber olmuş, bir bürde karşılığında müddet belirleyip mut'a nikahı yapmıştır.

-Hadisenin Mekke'de geçtiği anlaşılmaktadır. Müslümanlar Mekke'ye o yıl Zilhicce ayının dördünde, sabahın erken saatlerinde pazar günü ulaşmışlardı. Şu halde mut'a hadisesi Zilhicce Ayı içinde olmuştur. (Hadise haccın eda edilmesinden, sonra müslümanların Mekke'den ayrılmasından önceye rastlamalıdır.)

-Burada **mut'a nikahının kıyamete kadar haram kılındığı açıkca dile getirilmektedir.**<sup>21</sup> Özellikle Veda Haccına katılan müslümanlardan bu hususa şahit olanların mut'anın bir daha izin verilmemek üzere haram kılındığını bilmeleri gerekir.

20 Sunenu İbn-i Mâce I, 631 (1962 nolu hadis); Ayrıca bk. Namus Fitnesi Mut'a s. 35, Hicretin onuncu yılı Veda haccında Rasûlüllah'ın yaptığı yasaklamanın fetih günü (H. 8. yılı) yapılan yasaklamanın tekrar olduğunu söyleyenler de vardır.

21 Sunenu İbn-i Mâce I, 631, ayrıca bk. Sübülü's-Selâm III, 126; Bülûğu'l-Merâm, III, 126

**H.z. Ömer de bunlardan biridir** ve sözlerine bakılırsa<sup>22</sup> mut'a nikahının kesin haram olduğunu bilmektedir. Diğer sahabeler de aynı bilgiye sahiptir.

-Yine H.z. Ömer'in (RA) sözlerine dönersek, o evli olup mut'a nikahı ile bir kadınla beraber olanı **recm edeceğini** açıklamaktadır. İslâm'da "**recm cezası**" evli iken zina edenlere verilen bir **cezadır**. Şu halde H.z. Ömer (RA) hiç şüphesiz mut'anın ebediyen haram olduğunu, diğer birçok sahabe gibi kesin bilmektedir. Cahiliye nikahı mut'ayı **zina** saymaktadır. Çünkü gerçekleşme tarzı bakımından zina da mut'a gibidir. Menfaat karşılığı bir kadınla bir erkeğin belli bir süre beraber olmalarıdır. Mut'a da öyledir.

-Hatta H.z. Ömer (RA) cahiliye nikahı olan ve Rasûlüllah tarafından kesin kaldırılan mut'anın haram kılındıktan sonra bir daha serbest kılınmadığından o kadar emindir ki, aksine bir görüş ortaya koyanları **dört şahitle görüşlerini ispatlamaya davet eder**. Kendisinin bu hususta şahitlere sahip olduğunu, kesin bilmeyenlerin ellerinde bir delil olmadığını da buradan anlıyoruz. Olsa olsa mut'a nikahı yapmak isteyenler **cahiliye devrinin bu adetinden kopamadıkları ve haramlığını kesin bilmedikleri için mut'a yanlısı olabileceklerdir**. Fakat H.z. Ömer (RA) geniş müslüman coğrafyasının her yerinde mut'anın kesin haram olduğunu, onu uygulayanın zina işlemiş olacağını, cezasının da recm olduğunu açıkça, bir halife olarak yaptığı konuşmada belirtmektedir.

-H.z. Ömer'in halifeliği sırasında, **hutbesi anında bir çok sahabenin** Mescidde hazır olacağı açıktır. Kimse konuşmasından dolayı kendisine karşı çıkmamıştır. Öyleyse yasaklama işi **H.z. Ömer'in** içtihadı da değildir. O bir yasağı dile getirmiştir. Çünkü sahabelerle muassır olup tabiinden olan, özellikle Medine dışında Mekke'de yaşayıp mut'a işini tam duymayan veya yanlış bilgi sahibi olanlar söz konusudur.<sup>23</sup>

22 Sunenu İbn-i Mâce I, 631 (1963 nolu hadis)

23 Namus fitnesi mut'a s. 40

### d) Cahiliye Nikahı Mut'anın Yasaklandığını Diğer Gösteren Deliller

Hız. Ömer'in hutbesindeki açıklamaları bir yana bıraksak bile mut'anın yasaklandığını gösteren başka deliller de vardır:

1) Sahabelerden burada zikretmediğimiz başkalarının da mut'anın haram kılınması ile ilgili açıklamaları vardır. **Hız. Ömer'in oğlu Abdullah (RA)** bir münasebetle kendisinden mut'a sorulunca:

*"Rasûlüllah (SAV) onu bize yasakladı. Artık bizler zâniler değiliz"* buyurmuştu.<sup>24</sup> Yasaklandıktan sonra mut'a ile bir kadınla beraber olmanın zina olduğunu açıkça ifade etmişti.

Bir başka açıklamasında da mut'anın yasaklığını Rasûlüllah'ın (SAV) Tebuk'ten önce yaptığı açıklamaya benzer şekilde delilleri ile ortaya koymuş ve şöyle demişti:

*"Bir erkeğe yalnız islâm nikahı ile evlendiği hanımı helaldir. (Çünkü) bu nikahta mehir vardır. Erkeğin kadına, kadının erkeğe miras hakkı bulunur. (Erkek) kadını muayyen bir müddetle alamaz. Eğer alırsa artık o hanımıdır. İkisinden biri ölürse, diğeri ona mirasçı olur"*<sup>25</sup>

Burada mut'anın islâm nikahı gibi mehirle yapılmadığı, karı ve koca arasında **miras hakkına sebep olmadığı**, bu sebeple helal olmadığı açıklanıyor. Ayrıca mut'a nikahı şeklinde bir nikah yapıldığı takdirde, bunun islâm nikahına dönüşeceği, belli bir süre şartının geçersiz olacağı, taraflardan birinin ölümü halinde diğerine mirasçı olacağı da belirtiliyor. Yani bir kaç yönden mut'a reddediliyor.<sup>26</sup>

2) Zübeyr b. Avvam'ın oğlu **Abdullah b. Zübeyr** de mut'a nikahının haramlığını şiddetle belirtmiş sahabelerdendir. Mekke'de Verdiği bir hutbede mut'a meyilli birine laf çarptırarak:

24 .Age. s. 36

25 .Age. s. 36

26 Bk. Sübülü's-Selâm III, 126-127, Namus Fitnesi mut'a s. 36

"Şurası muhakkak ki, Allah bazı insanların gözlerini kör ettiği gibi, kalplerini de kör etti ki mut'aya fetva veriyorlar." demiştir. Bunu yapamı recmedeceğini belirtmiştir.<sup>27</sup>

Şu halde o da mut'anın kesin haram olduğunu biliyordu. Bu da hiç şüphesi yoktu, hatta ona yapana ceza recm cezası vermek istemesi de bu kesinliği gösterir.

3) Müminûn sûresinin şu üç âyeti de mut'anın haramlığına delil getirilir:

Sûrenin ilk âyetlerinde müminlerin vasıfları anlatılırken, şöyle buyrulur:

تَتْلُوهُ لَهُ وَأَجْعَلُونَ أَرْبَعًا \* نِكَاحًا مَهْرًا مَهْرًا مَهْرًا

مَهْرًا مَهْرًا مَهْرًا \* نِكَاحًا مَهْرًا مَهْرًا مَهْرًا

\* نِكَاحًا

"Onlar ki ırzlarını kururlar, ancak eşlerine ve sahip oldukları cariyelerine karşı münasebetleri müstesna (bundan hariçtir). Çünkü onlar (cariye ve zevceleri ile olan ilişkilerinden dolayı) kınanmazlar. Kimler de bu helalden başkasını ararsa, işte onlar (haddi) geçenlerdir."<sup>28</sup>

Burada, **müminler için cinsi ilişki hususunda iki yol gösterilmektedir.** Bunlardan **birincisi nikah yolu diğeri cariyelerdir.** Bu iki yolun haricindeki yollar ise gayr-i meşrudur. Cessâs bu âyetin mut'anın haramlığını gerektirdiğini belirttiikten sonra, açıklamasını da şu şekilde yapar: "Bu âyet (7. âyet) mut'a nikahının haramlığını gerektirir. Çünkü mut'a yoluyla nikahlanmış kadın ne zevcedir ne de milki yemindir." **Abdullah b. Abbas'a** göre de bu ikisi dışında olan bütün cinsi ilişkiler haramdır.<sup>29</sup> Bu

27 Namus Fitnesi mut'a s. 37

28 Bk. Müminun 23/5-7 (Mekke'de nazil olmuştur)

29 Bk. Namus Fitnesi Mut'a s. 43, Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, I-IX, İstanbul, 1979, V, 3429; Ayrıca bk. el-Beyzâvî, Ebû Saîd, Abdullâh b. Ömer, Envârût-Tenzil, İstanbul, 1317 (Mecma'u't-Tefâsîr içinde ), IV, 334; en-Neseffî, Abdullâh b. Ahmed, Medâriku't-Tenzil, İstanbul, 1317 (Mecma'u't-Tefâsîr kenarında), IV, 334; Firuzâbâdi, Ebû Tahir, Muhammed b. Ya'kûb, Tenviru'l-

hususta delil getirilen âyetlerden biri de **Nisâ Sûresi 25. âyetidir**. Burada yine aynı hususa parmak basılmış, hür kadınlarla evlenememe durumunda cariyeler tavsîye edilmiştir. Mut'a çözüm gösterilmemiştir.

4) Ayrıca bu hususta **alimlerin icmaı** (ittifakı)<sup>30</sup>, mezheb imamlarının onun haramlığı ile ilgili görüşleri, sahabenin onun haramlığı hakkındaki görüşleri de cahiliye nikahı mut'a'nın haramlığını gösterir.

5) Ayrıca hulle uygulamasının islâmda haram olması da mut'a'nın haram olduğunu gösterir.<sup>31</sup> Hanımını **üç talakla** kesin boşadıktan sonra o kimse hanımına dönemez. Dönebilmesi için boşadığı hanımın bir başkası ile evlenip ondan boşanması gerekir. Bir kimse kesin boşadığı hanım ile eski kocasına dönmesi için, onu geçici bir nikahla alırsa ve zifaktan sonra boşarsa buna **hulle** denir ve islâmda bu yasaklanmıştır. **Bu tür geçici nikah haram olduğuna göre** mut'a da yasaktır. Tedricen kaldırılmıştır.

6) Mut'a'nın bir kimsenin çocuklarının **bir beldeye yayılması**, babanın temasa geçtiği kadınla oğlunun da temas edebileceği, nikahı ebediyen haram olan (kızı, kızının kızı, oğlunun kızı, kız kardeşi vs) gibi kadınlarla bilmeden beraber olabileceği, miras işlerinin karışacağı da kaçınılmazdır. Bunlardan başka pek çok mahzuru yanında getirir.

7) Islâmda yapılan **nikahın ilân edilmesi, herkesce bilinmesi gereklidir**. Aksi takdirde toplumda erkekle kadının beraberliği kötüye yorumlanacaktır. Nikahın ilânı da "nikah ve düğün ziyafetinde **def çalmak**'la, davet, ziyafet gibi vesilelerle yapılacaktır. Sahabe kadınlarından **Rebi b. Muavviz b. Afrâ'nın** bildirdiğine göre cariyeler def çalıp düğün vesilesi ile Bedirde şehid edilenlerin iyiliklerini sayıp dökerken, Rasûlüllah

Mekâbîs, İstanbul, 1317 (Altı Ciltlik Mecma'u't-Tefâsîr kenarında), IV, 334 Döndüren Hamdi, Delilleri ile Islâm İlmihali, İstanbul 1991, s. 635; el-Cessâs, Ebû Bekir, Ahmed er-Râzî, Ahkâmü'l-Kurân, I-III, Beyrut, 1993, II, 222 vd. III, 374; İbnü'l-Arabî, Ebû Bekir, Muhammed b. Abdullâh, Ahkâmü'l-Kur'ân, I-IV, Beyrut, ty. III, 315; Mehmed Vehbî Ef. Ahkâm-ı Kur'âniye, İstanbul, 1971, s. 163 vd. Nisâ ve Müminün sûrelerinin ilgili âyetlerinin hükümleri ile ilgili açıklamalara bk.

30 Sübülü's-Selâm III, 126, Namus Fitnesi Mut'a s. 44 vd; el-Cevhere, II, 23

31 Bk. Sunenu İbn-i Mâce I, 622 Sahîhu'l-Buhârî VI, Delilleri ile Islâm İlmihali s. 637; el-Cevheratu'n-Neyyire II, 3 vd. Bakara 2/230.

(SAV) de o sırada orada bulunmuş, onların def eşliğinde söyledikleri mersiyeleri beğenmiştir.<sup>32</sup> Hatta etkilenerak ağlamıştır.

Halbuki, mut'ada nikahı ilân yoktur. Nikah kimseden habersiz, kadınla erkeğin anlaşarak belli bir zaman için bir araya gelmesidir.

## B) MUT'A YANINDA DİĞER CAHİLİYE NİKAHLARI:

Zaman zaman kamu oyunu meşgul eden, bir cahiliye nikahı olan mut'adan, islâmın onu yasakladığından söz ettikten sonra, benzerleri başka milletlerde görülen, özellikle arap yarımadasında ve cahiliyye kureyşlileri arasında yaygın olan başka nikah şekillerinden de söz etmek gerekir.

Rasûlullah'a (SAV) peygamberlik verilmesinden dört yıl sonra hayata gözlerini açan, ilk müslümanlardan **Hız. Ebu Bekir (RA)**ın kızı **Hız. Aişe validemiz** cahiliye devri nikahları hakkında bize bilgi verir. Fıkha (islâm hukukuna) çok meraklı olan ve Allah Rasûlünden 2210 hadis rivayet eden Hız. Aişe çok zeki ve kabiliyetli biridir. Cahiliye devrine yetişmiş, Mekke'den Medine'ye hicret etmiş biri olarak cahiliye nikahlarını **dörde ayırır**:

### a- İslâmın Kabul Ettiği Nikah:

**Hız. Aişe (RA)** bu hususta şöyle der:

*"Mühakkak cahiliyede nikah dört şekil üzere idi. o nikahlardan biri: bu günkü halkın (müslümanların) nikahı idi. Bir adam bir adamın velisi bulunduğu kadına veya kızına düniür olur. Kadına mehir verir ve onu nikahlardı."*<sup>33</sup>

Hız. Aişe (RA)ın anlattığı bu nikah şeklini, Allah Rasûlünün babası Abdullah'ın evliliği ve kendisinin peygamberlikten önce Hız. Hatice Validemizle yaptığı nikahlarda da görmekteyiz. Hız. Aişe (RA) bu nikahın cahiliye nikahlarından biri olduğunu belirtiyor. Bir kimse birinin kızı için önce **hitbe'de** bulunuyordu. **Hitbe** erkeğin

32 Sahîhu'l-Buhârî VI, 137: (O zamanın defle söylenen mersiyeleri, belki zamanımızdaki mehter marşlarına, kasidelere ve bazı ilahilere bezetilebilir)

33 Sahîhu'l-Buhârî VI, 132 (K. Nikah bab 36)

kızı istemesi ona evlilik teklifidir. Belirli bir mehir üzerinde anlaşılır, karşılıklı rıza meydana gelirse hıtbe tahakkuk eder.<sup>34</sup> Bu nikahı islâm onaylamış, kabul etmiştir.

**Mehir**, erkeğin evleneceği kadına vereceği mal veya paradır. Nikah akdiyle ortaya çıkar.<sup>35</sup> İslâma göre de cahiliye devrinde olduğu gibi mehir gereklidir. Hatta bunun en azı için sınır bile konulmuştur. **Ebu Hanife** ve **imam Mâlik'e** göre mehirin **en azı 10 dirhemdir**. Çoğuna sınır çizilmemiştir. Bu tür cahiliye devri uygulamasında görüldüğü gibi islâmda da mehir kadının hakkıdır. Babanın veya kadının velisinin bunda hiç bir hakkı yoktur. İslâma göre nikahla, (zikredilsin veya edilmesin) mehir sabit olur.<sup>36</sup>

H. Aişe (RA)ın burada bilgi verdiği cahiliye nikahlarının ilk çeşidine göre, önce mehir kararlaştırılıyor sonra nikah yapılıyordu.

## b- İstibzâ' ( إستبضاع )

### 1- İstibzâ Ne Demektir?

H. Aişenin (RA) ikinci sırada zikrettiği nikah çeşidi istibdâ dır. **Beda'a** fiili, **göze yaşın dolması, gözü dolmak**, fakat akmamak, **kabın su ile dolması**, bir kimsenin birinin nasihatlarından bıkip ona gidip gelmeyi kesmesi, eti kesmek, deriyi yarmak, ticaret etmek gibi manalara gelir. **Bida'a** ticaret eşyasıdır. **Bıd'**, **üçten dokuza kadar olan sayılara denir**. **Bid'a**, etten veya diğer bir şeyden kesilmiş parçadır.<sup>37</sup> Meselâ Resûlullah (SAV) H. Fatıma için:

فاطمة بضعة مني فمن اغضبها اغضبني

34 Ansiklopedik İslâm ilmihali s. 214, el-Mufredât s. 150

35 Bk. Nisa, 4/4, 24, Sahihu'l-Buhârî VI, 137-138 (Bağ 49-51)

36 **Mehir**, nikah akdi esnasında zikredilmezse, kadının emsâline bakılarak takdir edilen mehre denir. Mehr-i Müsemma, nikah esnasında veya nikahtan önce konuşulan kararlaştırılan mehre denir. Peşin olarak verilen mehre **muaccel** verilmesi fiilen evliliğe, olüm anına, boşanmaya bırakılan mehre müeccel mehir denir bk. Ansiklopedik İslâm İlmihali s.371-372

37 Lisânu'l-Arab, I, 296; el-Kâmûsu'l-Muhît, III, 5; el-Mu'cemu'l-Vasît s.60; el-Mufredât s. 50



“Fatıma benden bir et parçası (bîd’a) dır. Onu kızdıran beni kızdırır”<sup>38</sup> buyurur. Fatıma’yı kendinden kesilmiş, bir et parçasına benzetir. Bîd’ada bütünden kesilen parça özelliği vardır. Bu sebepten, birliği bütünlüğü olan bir canlıyı, insanı parça parça bölen kimseye “bâdı” denir.

Hız. Fatıma, Rasûlüllah’ın kızı olmasından, başlangıçta kendisinden ayrılmasından dolayı ondan bir et parçası sayılır, özelliklerini taşır. Onun temeli, aslı, kökü babasıdır. Onu sevindiren babasını sevindirir; kızdıran babasını kızdırır. Çünkü bütünden koparılan parça bütünün özelliğini taşır. Hem seyyidler nesli Fatıma’dan türeyeceği için Fatıma O’ndan bir et parçası sayılır.

**Bud’, evlilik, evlilik akdi, kinaye yolu ile ferc manasına da gelir. Manalarını düşünürsek, fiilin kökünde önce dolmak manası vardır. Gözün dolması, kabın vs. nin suyla doluşu, insanın diğer birinin sözleri ve nasihatıyla bir bakıma dolması, doyması, bu sebeple nasihatlerine ihtiyaç ve şevk duymaması, bıkmaması da dolmakla ilgilidir. Ayrıca şişman kimseye de bîdâ’a, bad’, badî’ denir.<sup>39</sup> O da derisini bir kap gibi doldurmuştur. Ticaret eşyasına ve özellikle çok para edecek şeye bîdâ’a denmesi de<sup>40</sup> insana çok kâr getireceğinden, onu kâr la dolduracağından dolayıdır.**

**Kelimedede bulunan ikinci mana, kesilmek, bütünden parçanın ayrılmasıdır. Bu mana da diğeri ile ilgilidir. Gözün yaşla dolup akmaması, bir bakıma yaşın kesilmesi gibi de düşünülebilir. Bir adamın nasihatinden bıkip gidip gelmeyi durdurması da bir başka kesilme, irtibatı kesmedir. Eti kesmek de, deriyi yarmak da kesme durumu açıktır. Ticarete de kesmek**

38 Sahîhu’l-Buhârî IV, 210, 212, 214; el-Munevî, ‘Abdurra’ûf, Feyzu’l-Kadir, I-IV, Mısır, 1958, IV, 421; Muhammed Sabbân, Is’âfu’r-Râğîbîn, Mısır, 1375, s. 172; Askalânî, Ali b. Muhammed, Fethu’l-Bârî bi şerh-i Sahîhi’l-Buhârî, I-XXVII, Mısır, 1959, VIII, 90; Sarıçık, Murat, Kavram ve Misyon Olarak Ehl-i Beyt, İstanbul, 1997, s.101 vd.

39 el-Mufredât s. 50; Lisânu’l-Arab, I, 296; el-Kâmûsu’l-Muhît, III, 5;

40 el-Mufredât s. 50, Lisânu’l-Arab, I, 296 vd; el-Mu’cemu’l-Vasîf s. 60; Kurân-ı Kerim’de bîdâ’a kelimesi Yusuf sûresinde üç yerde geçer. On dokuzuncu âyetinde, kuyuda Yusuf’u bulanlar, onu çok kâr geterecek bir köle olarak yorumlarlar. İki sefer de Yusuf’un kardeşlerinin bîdâ’aları söz konusu olur. Yavuz, A. Fikri, Kur’ân-ı Kerim ve Meâl-i Alisi, İstanbul, 1976, s.244 vd. (bk. Yûsuf 12/65; 72)

vardır, eldeki maldan bir kısmı bütünden kesilir başkasına satılır. Hem satışla başkasından para kesilir, (alınır). Karadan kesilip deniz içinde kalmış adaya da **Badî'** denir.<sup>41</sup> **Mıbdâ'** kesme aletidir. Dişilik organına da aynı manâdan dolayı bud ' denir. "*Filan benden kesilmiş bir et parçasıdır*" derken, yakınlığından dolayı benim vücudum yerine geçer demektir.

**İstıbzâ'** da, birşeyi çok kâr'a vesile olan **bıdâ'a** yapmaktır. Yani **istıbzâ 'da kâr kazanç düşünülür. İstıbzâ ' nikahı,** nikah yapan kadın ve kocasına-kendi düşüncelerine göre- kârlı olacaktır.

## 2- İstıbzâ Nikahının Yapılışı ve Soy Şerefine Düşkünlük

**Hz. Aişe'nin açıklamalarından** bu durum daha iyi anlaşılır. O İstıbdâ ' nikahını şöyle açıklar:

*"Diğer (ikinci) bir nikah (çeşidi de) bir adam hanımı hayızdan temizlenince ona şöyle derdi:*

*"Filana git, ondan istıbdâ et."*<sup>42</sup> **هذه رخصتلك نكاحاً ريبساً!** : "Filana git, ondan istıbdâ

Hz. Aişe'nin bu sözlerine bakılırsa koca hanımını beğenilen bir kimseden hamile kalması için, temizlenince o adama göndermektedir. **Bad'** kelimesinin manası **dolmak** ve **kesmek** merkezlidir. Kadın filana, ondan hamile kalmak ve **filanın neslinden bir parçayı kesip almak** gibi bir iş için kocasının gösterdiği kimseye gitmektedir. Tabi bu iş (istıbdâ') kendileri için ayrıca kârlı olacaktır.<sup>43</sup>

Hz. Aişe sözlerine şöyle devam eder:

*"Sonra kocası o kadından ayrılır hanımının istıbdâ ' edeceği o adamdan hamile kaldığı ortaya çıkıncaya kadar ona dokunmaz*

41 el-Mufredât s. 50

42 Sahîhu'l-Buhârî VI, 132

43 Sahîhu'l-Buhârî VI, 132

(onunla bir araya gelmez). Hanımın hamile kaldığı anlaşılınca, (ilk kocası) isterse ona yaklaşır."<sup>44</sup>

Hız. Aışe (RA) cahiliye insanların istibzâ' nikahını nasıl yaptıklarını açıkca ortaya koymaktadır. Evli bir çift, aralarında anlaşılır. Kocası hanımını kendisinden çocuk edinmek istediği bir adama gönderir. Hanımı hamile kalıncaya kadar, o kimse ile beraber olur. Kocası hanımın hamileliğini anlayıncaya kadar onunla kocalık ilişkisini keser. Hanımının, gönderdiği kimseden hamile kaldığı belli olunca, çift evliliklerini sürdürmeğe devam eder.

Burada akla bir soru gelmektedir. "Acaba evli çiftin çocukları olmadığı için mi hanımını bir başka erkeğe göndermektedir?"

Hız. Aışe (RA) bunu da açıklar:

"İnnemâ yef 'alu zâlike rağbeten fı necâbeti'l-Veledi fe kâne hâza' n-nikâhu nikâha' l-istibdâ'ı: O (kocası) bunu ancak, çocuğunun necâbeti için yapar. İşte bu nikah istibzâ' nikahıdır"<sup>45</sup>

**Necâbet**, Necib olmak; şeref ve yükseklik, şerefte ve yükseklikte akranlarına fark atmaktır. Necâbet şereftir, nebâhettir, meşhur olmaktadır.<sup>46</sup>

Şu halde, kocası karısını ancak soylu, şerefli bir çocuğa sahip olmak için, bir başkasına istibzâ' ediyordu. Burada çok önemli bir husus ortaya çıkıyor. Cahiliye zihniyeti, şerefi, yüksekliği, necibliği soyda biliyordu. Çünkü filan kabileye, filan kabileye mensup filan kişiye, kabilesinden ve dedelerinin şöhretinden, dolayı bir yücelik ve şeref miras kalıyordu. Dedelerden babalardan insanlara intikal eden, miras kaldığı düşünülen şeref ve yüceliğe haseb deniyordu. Dedelerin babaların yaptığı iyilikler torunun iyilik hanesine geçince o hasıb oluyordu. Bir de o kimse iyi ve yüksek sayılan, şerefli, kabul edilen bir nesebe (soya) mensupsa ondan şerefli kim olabilirdi?

44 Sahihu'l-Buhârî VI, 132

45 Sahihu'l-Buhârî VI, 132

46 Bk. el-Mu'cemu'l-Vasît s. 899, 901 (Nebühe ve Necebe fiilleri);

**İstıbzâ uygulaması ile, o kimsenin hasebi ve nesebine mirascı olmak mümkündür.** Eğer hasebi ve nesebiyle üstün sayılan bu kimseden kadın hamile olursa, onun hasebinden nesebinden **büyük bir değere, mirasa konulmuş olacaktı.** Bu da **İstıbzâ'nın** manasına uygun olarak, hem hamileliği, hem o kimseden bir et parçasına (soya, çocuğa) sahip olmayı, hem de yüksek bir kazancı, beraberinde getiriyordu.

**İstıbzâ' nikahından** cahiliye devri zihniyetinin soya, babalardan, dedelerden kendilerinden sonraki nesle geçtiği farzedilen şerefe, ne kadar önem verildiği anlaşılmaktadır. İslâmın bakışında şeref, yücelik soyla değil **takva** ile kazanılır. Hem geçmiş atalardan sonrakilere şeref ve necabet mal mirası gibi oğullara intikal etmez.

ان اكرمكم عند الله اتقكم : "Sizin en şerefliiniz Allah'tan en çok korkanızdır" hükmü buna açıkca ortaya koyar.

Ayrıca **cahiliye düşüncesi**, bazı soyları diğer soylardan daha yüksek ve şerefli kabul etmesinden ırkçıdır. Bu düşünce makro planda, bir milletin diğer milletlerden üstün olduğu sonucunu doğurur.<sup>47</sup>

Kadının bu nikahla doğurduğu çocuk ilk kocasının meşru oğlu kabul ediliyordu.<sup>48</sup> Hz. Aişe'nin bildirdiğine göre **bu nikah islâmı kaldırmıştır.**<sup>49</sup> Bu nikahda muvakkat (geçici) olması bakımından **mut'aya benziyordu.** Ayrıca islâmiyete göre **evli bir kadının bir başkası ile evlenmesi ve ilişkide bulunması yasaktır.** Evli bir kadın bunları yaparsa zina etmiş sayılır.

47 Ayet-i Kerime için bk, Hucurât, 49/13; Heyet, Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, Medine, 1987, s.516, İstıbzâ' uygulanmasının bir benzerinin Hitler Almanya'sı döneminde uygulanmaya konduğu söylenmektedir; Ayrıca bk. Hitti, Philip, Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi I-IV, terc. Tuğ, Salih, İstanbul, 1980, s. 51-52 ; Cahiliye Şairi Amr b. Gülsüm, Cahiliye Devrinin şerefe vâris olma zihniyetini bir beytinde şöyle açıklar: "Biz bu şereflere öz atalarımızdan vâris olduk. Öldüğümüz vakit de bunları oğullarımıza miras bırakacağız" Muallaka Şairleri, Muallakât, terc. Yalıtıkaya, Şerafeddin, İstanbul, 1989, s.47, 154.

48 Gürkan, Ahmet, İslâm Kültürünün Garbı Medenileştirmesi Ankara, ty., s. 115 (İslâm'da başkasından olan çocuk bir başka kimsenin evladı sayılmaz)

49 Sahîhu'l-Buhârî VI, 133

Konuyla ilgisi açısından şunu da kaydedelim ki, İslâma göre şu gelecek kimselere nikah teklifi yapamaz Soy ve süttten dolayı nikah düşmeyenlere, **evli kadına**, boşanıp veya kocası ölüp iddetini bitirmeyene, başkası ile söz kesmiş nişanlanmış kadına. Görüldüğü gibi **evli bulunan kadın da** nikahlanmayacak, yeni bir evlilik yapamıyacak kadındır.<sup>50</sup>

### c) Ondan Az Kişinin Bir Kadınla Teması:

Hz. Aişe'nin (RA) söz ettiği **üçüncü tür cahiliye nikahı** budur. O bu nikah hususunda şu bilgiyi veriyor. "*Bir başka nikah (da) ondan az kimse (bu iş için) beraber olur, bunların hepsi (sıra ile) bir kadın üzerine girerler (hepsi onunla ilişkide bulunurlar) kadın hamile kalıp, çocuğunu doğurup, doğumu üzerinden bir kaç gece geçince onlara haber gönderir. Haber gönderdiklerinden hiç bir kimse hanımın evinde biraraya gelmekten imtina edemez. (onlar evinde toplanınca) kadın onlara:*

قد عرفتم الذی کان من أمرکم قد ولدت فهو إبنک یا فلان

*işinizden olan şeyi biliyorsunuz. işte ben de çocuğu doğurdum. Çocuk senin oğlundur, ey filan" diye durumu bildirirdi. "istediği kimsenin adıyla, çocuğu isimlerdirirdi. (ona nisbet ederdi) böylece kadının çocuğu ona (onun nesebine) ilhak edilirdi. Adam da bundan kaçınmazdı."*<sup>51</sup> Hz. Aişe toplumda böyle bir nikah türünün de bulunduğunu o toplum içinde bulunmuş, uygulamalarından haberdâr bir kimse olarak haber vermektedir.

Ayrıca burada bir **ilhak** söz konusudur. Bu tip nikahta **on kişiden az kimsenin** bir kadınla ilişki kurması durumunda doğan çocuk, bir kimsenin nesebine (soyuna) katılıyordu. Aslında çocuğun birine ait olması önemli değildi. Önemil olan, ilişki kurulan kadının çocuğu kime nisbet etmek istemesi idi. Cahiliye insanı doğan çocuğa bir baba bulmanın formülünü böyle bulmuştu. Elbette çocuğa bir baba bulmak, babasız bırakmaktan daha iyi idi.

Bu tür ilişkide aslında **soyların karışacağı tabiidir**. Gerçekte çocuk kadının adını verdiği kişinin değil de bir başkasının ise ilerde bu kadınla ilişki kuranlardan biri evlilik yoluyla çocukla

50 Sahîhu'l-Buhârî VI, 136 (bab 45, 46); Namus Finesi Mut'a s. 3â

51 Sahîhu'l-Buhârî VI, 132;

akraba olsa -meselâ ona kızını verse-durum ne olacaktır? Böylece iki kardeş bir biri ile evlenmiş olacaktır. **İslâmiyet neseblerin karışmasına sebep olan mut'a nikahını** haram kıldığı gibi bu tür nikahı da, zinayı da yasaklamıştır. Zaten bir kadının bir kaç erkekle nikahlı sayılması durumu islâma göre mümkün değildir. Ayrıca bu tür bir ilişki de daha önce izah ettiğimiz cinsten, geçici bir ilişkiydi.

#### d) Birçok İnsanın Bir Kadınlı İlişkiye Girmesi:

Bu cahiliye nikahı, İstıbzâ' ve bir önceki nikah türü gibi bir veya on dan az kişinin bir kadınlı ilişkisi şeklinde değildi. "Birçok insan bir araya gelir, bir kadın üzerine girerlerdi. (Onunla ilişkide bulunurlardı) O kadın kendisine gelenlerin hiç birinden kaçınmazdı. Bunlar zinakâr (bağâyâ) kadınlardı. **Kapılarının üzerine bir işaret (alem) olan bayraklar (râyât) dikerlerdi.** Kim onları arzularsa üzerlerine girerdi. **Onlardan biri hamile kalır ve çocuğunu doğurursa (ona gelenler) kendisi için toplanırlar.** Kendilerine bir kâif<sup>52</sup> (ilm-i kıyâfe âlimi) çağırırlar, sonra o kadının çocuğunu, uygun gördüklerine **ilhak** ederlerdi.<sup>53</sup>

Bu tür cahiliye nikahı da ilk söz ettiğimiz hariç, islâmca diğerleri gibi zina olarak değerlendirilecek bir nikahtır. **İstıbdâ'da** evli bir kadınlı bizzat kocasının direktifi ile bir erkek ilişkide bulunuyordu. Üçüncü tip nikahta **erkeklerin sayısı on rakamına kadar** altına kadar ulaştı. **Şu son cahiliye nikahında** bir kadınlı ilişkiye girecek erkeklerin sayısında sınır yoktu. Bu uygulamâ bu zamanda ki **hayat kadınlığını** hatıra getirmektedir. Yalnız bir yönü ile ondan ayrılır. O da doğan çocuğun kadınlı ilişkide bulunan birinin **soyunâ ilhak** edilmesidir. Bu ilhak da bir **ilm-i Kıyafe bilgini** tarafından yapılacaktır.

52 Kâif, insanların azalarından, onlar hakkında hüküm veren kimsedir. İlm-i kıyâfe diye bir ilim de vardır. Osmanlı Sarayı'nda da böyle kimseler vardı, acemi oğlanlarından sarayda kalacakların seçimi, bunlar vasıtası ile olurdu. Bunlar onların yaratılışlarına bakarak hangisinde ne gibi kabiliyetlerin olduğuna karar verirler, uygun olanları enderûn için seçerlerdi.

53 İlhak için bk, İslâm Dönemine dek Arap Tarihi s. 130

**Son iki nikah**, bir kadınla birden çok erkeğin birlikte olması ve doğan çocukların bu erkeklerden birinin nesebine (soyuna) ilhak edilmesi yönünden de birbirlerine benzerler.

Hz. Aişe (RA) bu **dört cahiliye nikahı** hakkında bilgi verdikten sonra, şöyle der:

فَلَمَّا بَعَثَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحَقِّ هَدْمَ نِكَاحِ

الْجَاهِلِيَّةِ كُلِّهِ إِلَّا نِكَاحَ النَّاسِ الْيَوْمِ

“Muhammed (SAV) hakla (gerçekle) gönderilince, bütün cahiliye nikahlarını ortadan kaldırdı. Ancak bu günkü insanların (müslümanların) nikahı hariç.”<sup>54</sup>

O halde söz ettiğimiz **ilk nikah şekli**, kızın veya kadının velisine dünür gitme, mehir tayin ederek evlenme ve **kadından faydalanmanın yalnız kocasına has kılındığı nikah hariç** islâm, ister mut'a, ister diğerleri olsun hepsini ortadan kaldırmıştır. O tür nikahları zina kabul etmiştir.

**Mersed b. Ebi Mersed**, Mekke'de **bir çok erkekle beraber olan, zina eden kadınlardan birinin ismini de verir**. Mersed Mekke'de Medine'ye götürüleceği esir bir adamı arıyordu. “O günlerde Mekke'de kendisine **Anâk** denen (adı Anâk olan) bir fahişe vardı.” Bu kadın aradığı adamın dostu (sadıka) idi. **Mersed b. Mersed el-Ganevî** doğru **Anâk'ın** evi yanına gitti, orada beklemeğe başladı. Aradığı adam Anâk'ın evine gelecek olursa onu bulmuş olacaktı. Derken **Anâk** evinden çıktı. Duvarın gölgesinde bir kaç adam görünce içlerinden **Mersed'i** bir anda tanımayıp küçük bir tereddütle :

“Kimi bu?” diye kendi kendine sordu.

Sonra :

“Mersed sen misin? Hoş geldin. Bu gece bize kop gel, yanımızda gecele!” teklifinde bulundu.

**Mersed b. Mersed** kadının kendisini niye çağırdığını anlaşıyordu. Bir kaç kişi ile orada iken, kadın onlar arasında kendini, hiç utanmadan evine davet ediyordu. **Mersed** bu daveti üzerine:

*"Ey Anâk mutlaka Rasûlüllah zinayı haram kıldı"* dedi.

Böylece kadının davetine "evet" diyemeyeceğini belirtiyordu. **Anâk** onun bu sözlerine çok kızdı. **Mersed**'i beğenip evine çağırdığı halde o kendisini reddediyordu. Bunun üzerine **Mersed**'e karşı bağırp çağırmağa başladı.<sup>55</sup> Daha sonra Medine'ye gelen, **Anâk**'la evlenmek fikrini Allah Rasûlüne açan **Mersed** ondan "hayır" cevabını aldı. Allah Rasûlü ona: Zina eden kadının zinakâr bir erkekle evlenmesinin daha doğru olacağını belirtti ve bu hususla ilgili bir âyet de okumuştur.

Bu hadise de cahiliye toplumunda zinanın yaygınlığını **hayat kadınları** tarzındaki kadınların varlığını göstermektedir. Medine'de islâmın hakim olduğu devirden sonra bu tür kadınlar da ortadan kalkmıştır.

#### e) Bedel ve Hıdn Nikahı

Cahiliye devrinde **bedel ve Hıdn nikahı** denen **iki tür nikah daha vardı**. **Bedel nikahı** iki erkeğin, hanımlarını karşılıklı olarak değiştirmesi idi.

**Hıdn Nikahı**, kadınların gizlice dost (Halîl) tutmalarının adıydı. Kur'an-ı Kerim'de buna temas edilir. Nisâ Sûresinin 25. âyetinin bir bölümünde "(siz müslümanlar) hep birbirinizdesiniz onun için fuhuşta bulunmayarak **gizli dost edinmeyerek namuslu yaşadıkları halde sahiplerinin izni ile (câriyeleri) nikah ediniz. Mehirlerini de güzellekle veriniz**"<sup>56</sup> buyrulur. Bir başkasının câriyesi ile sahibinin izni ile nikah kıyılacağı, hür kadınlara gücü yetmeyen erkeklerin câriyeleri nikahla alabilecekleri belirtilir.

55 Sunenu Neseî VI, 453, (bab, 12)

56 Nisâ 4/25; Hak Dini II, 1331; el-Kâmûsu'l-Muhît, III, 86; Lisânu'l-Arab, II, 1116;



**Ahdân** kelimesi Kurân-ı Kerim'de kadınlarla ilgili olarak iki yerde geçer.<sup>57</sup> **Hıdn** kelimesinin çokluk şeklidir. Bunlardan birincisinde, câriyelerle evlenmek, söz konusu edilerek:

*"İçinizden imanlı, hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimseler, ellerinizin altında bulunan imanlı genç kızlarınız (feteyât-ı müminât sayılan) câriyelerinizden alsın. Allah sizin imanınızı daha iyi bilmektedir. Sizin kiminiz kiminizdendir. (dininiz ve insan olarak cinsiniz birdir) Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri, gizli dost tutmamaları şartı ile<sup>58</sup> sahiplerinin izni ile onları nikahlayın, mehirlerini de normal şekilde verin. Evlendikten sonra fuhuş yaparlarsa, onlara hür kadınların cezasının yarısı uygulanır. Bu (câriye ile evlilik) içinizden günaha düşmekten korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır"<sup>59</sup> buyrulur.*

Görüldüğü gibi burada **hür erkeklerin cariyelerle evlenmesi** gündeme gelmiştir. Mümin hür erkekler normalde hür kadınlarla nikahlanırken, eğer mali durumları buna uygun değilse, nikahla mümin cariyeler alınabilir. Fakat, "*zinaya düşme korkusundan*"<sup>60</sup> dolayı yapılan bu **evlilikte câriyenin genç olması gerekir**. Fakat genç diye müslüman (ve ehl-i kitap olmayan) **müşrik câriyelerle evlenmek** de uygun düşmez. Hanım insanın sürekli beraber olacağı bir insandır. Zamanla onu dininden ibadetinden uzaklaştırabilir. Büyük günahlardan olan **zinadan kaçınmak için câriye ile evlenenin** bu takdirde, diğer büyük günahlara özellikle Allah tarafından affedilmeyeceği belirtilen **şirke, cahiliye zihniyetine, İslâm dışılığa düşmesi söz konusudur**. Onun için zinaya düşme korkusu olan için<sup>61</sup> **genç fakat mümin bir câriye almak** gerekir. (İslâm müşrik kadınlar ister hür ister câriye, nikaha

57 Nisâ 4/25; Mâide 5/5, bk, el-Mu'cemu'l-Müfehres s. 227

58 Yani muhsan ve gayr-ı musâfih olmak şartı.

59 Nisâ 4/25

60 Nisâ 4/25 (âyetin sonunda bu vardır)

61 Evlilik bir sünnettir. Rasûlüllah'ın açtığı islam çıkışlarından biridir. şehvetin galayana gelmesi, **zinaya düşme korkusu halinde**, hanıma infaka (onu beslemeye, ev sağlamaya, giydirmeye kudreti olanlar için **farz-ı ayn olur**. Evlenen kadına cevri (sıkıntı üzüntü) vereceği takdirde mekruhtur. Bütün ümmet nazara alınırsa farz-ı kifayedir. Ümmetden kimse evlenmezse, hepsi günahkâr olur. Fakat bir kısmı evlendiği takdirde "kifaye farz" yerine getirilmiş olur.

müsaade etmez. Mümin kadınlar da müslüman olmayan erkeklerle evlenemez)

**Özellikle imanlı** olduğu takdirde **câriye** ile (cariye başkasının ise) sahiplerinin izni dahilinde evlenmek bir **küçük düşme, zül** kabul edilmemelidir. Çünkü onlar da (hür olmasalar veya azatlı olsalar da) **iman ve islâm ciheti ile müslümanlardandırlar**. Belki câriye imanı ve müslümanlığı ile **hürden daha ileri de olabilir**. Bunu ancak en iyi Allah bilir. Çünkü kalplerdeki **imanları en iyi bilen odur**. Hem onlar **insan olmak ciheti ile hür insanlarla aynı asıldandırlar**, zaten özellikle **aynı cemiyette yaşayan** birbirleri ile evlenen insanların kimi kiminden, hepsi Adem neslinden değil midir? Gerçi cahiliye Arapları **nesebler ve haseblerle övünürler, iftihar** ederler, bu sebepten câriye ile evlenmeyi zül addederler ve câriyeden olan çocuğa da **"Hecîn"** derlerdi.<sup>62</sup> **Hecîn** kelimesinde **küçüklük ve ayıp** manası vardır. **Hücûn mastarı** bûluğ çağına ermeden evlenen, vaktinden önce hamile kalan gibi manalara gelir. Hurma ağacının küçükken meyve vermesi de aynı mastarla ifade edilir. Bir sözün veya başka şeyin ayıplı olması, rezil bulunması çirkinliği ve kötülüğü de bu fiille söylenir. **"Hecîn Adam," kötü, leîm adam** demektir. **Hecîn at**, babası arap atı, annesi arap atı olmayandır. Araplar, babası arap annesi arap olmayan insana da **hecîn** diyorlardı. Bütün bu manalarda küçüklük ve düşüş vardır. Câriye ile evlenmek de onlara göre insanı küçültüyor, değerini, soyunu düşürüyor, haseb ve neseb bakımından o kimseyi alçaltıyordu. Çocuk da, bu düşüşten payını alıyor, **hürlük ve köleliğin kırması** olarak **"hecîn"** ünvanını alıyordu.

Cahiliye zihniyetinin ve daha önce geçen **Yunan, Roma, Mısır ve diğer** medeniyetlerin kölelere olan tutumları<sup>63</sup>

62 Bk. Mecma'u't-Tefâsir (Lubâbu't-Te'vil) II, s. 4 ( 25.âyetin tefsiri ile ilgili olarak); Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi, I, 52; Arkoun, Muhammed, Kurân Okumaları, Ünal, Ahmet Zeki, İstanbul, 1995, s.91

63 Bu hususta genel bilgi için bk. Pakalın Zeki, Tarih Deyimleri ve Terimleri I-III, İstanbul, 1980, II, 300 (Yahudilikte, Yunan, Roma, İran ve Araplarda kölelerin genel durumu hakkında bilgi veriliyor. Ayrıca geniş bilgi için bk. Akgündüz, Ahmed, Osmanlıda Harem, İstanbul, 1995, s. 69-102 (Hint, Çin, Mısır, Babil, İbrâni, Yunan, Roma, Eski Türkler ve Araplarda kölelik, feodalite yönetimi ve Fransa, İngiltere ve Amerika'da kölelik konularında bilgi verilmektedir.)

düşünülürse, islâmın kölelik ve kadın kölelerin durumunda ne büyük inkilâp yaptığı görülecektir.

Zina tehlikesinde olan **hürlere evlenmeye ve geçindirmeye imkanı olmayanların** kölelerle evlenmesi caizdir. Fakat, onları hürlere tercih de hür kadınların hukukunu çiğnemektir. Bu sebepten nikahı altında hür mümin kadın bulunan bir adam, onun üzerine câriye ile evlenmesi asla caiz olmaz. Hür kadınla evlenebilecek bir erkeğin de câriye ile nikahlanması "*mekruh veya haramdır*" Fakat istifrâştâ bulunabilir.<sup>64</sup> İmam Şafîî haram, Hanefî mekruh der.

Fakat onları, başkasının ise sahiplerinin izni ile nikahlamak gerekir.<sup>65</sup> Mehirleri de verilmelidir. Cârîyeler, zinakâr, geleni reddetmeyen, kendisi ile fahişe (büyük açık günah) işlemek isteyen herkesten kendini çekmeyen "*müsâfihler*" olmamalıdır. **Muhsan** yani iffetli olmalıdır.

### 1-Hıdn Kelimesi ve Bu Nikahın Özelliği

Bütün bu açıklamalardan sonra **Hıdn nikahı meselesi söz konusudur**. Her isteyenle zina eden bir câriye ile zina tehlikesine düşmemek için evlenilmez. Fakat bir de **Hıdn Nikahı diye bilinen tarzda**, gizli bir arkadaş (Halil, sahip) edinenler de evlenmek için uygun değillerdir. **Hıdn** sahib demektir.<sup>66</sup> **Sahib gizli açık her zaman birisi ile beraber olan, ondan ayrılmayan, onu çok seven** (muhabbet duyan) ona itaat eden demektir. Genelde şehvetten, güçlü nefseni arzularından dolayı, bir başkasıyla **musahabe** ilişkisi kuran kimse için söylenir. **Hıdnü'l-Mereti**, **Hadînu'l-Mer'eti**: Bir kadını çok seven (muhabbet eden) ve onunla gizlice zina eden kişinin adıdır. Böyle kadınlara da "**Zâtu'l-Ahdân** denir. **Modern çağda** bu tür ilişki **metres hayatı, aşk hayatı** gibi adlarla anılmaktadır. Dikkat edilirse çağlar gerisi cahiliye zihniyeti, hayat tarzı, medeniyeti, çağlar sonrası yine sahneye çıkabilmektedir. **Ahdân** kelimesine **sahib**

64 Hak Dini II, 1330 (Nisâ 25. âyetinin tefsiri); Mecma'u't-Tefâsîr (Envâru't-Tenzîl, Medârik) II, 53; Akgündüz, Ahmed, Osmanlı'da Harem, İstanbul, 1995, s. 303, 305

65 Bu hususta câriyelerle ilgili birkaç önemli nokta konusuna bk.

66 el-Mufredât s. 144, Mecma'u't-Tefâsîr (Lubâu't-Te'vî) II, 54; Hak Dini II, 1331; el-Kâmûsu'l-Muhîr, IV, 220; Lisânu'l-Arab, II, 1116 vd.

manası verildiği gibi **gizli, pek samimi** dostlar (Ehillâ u fis-sır) manası da veriliyor. **Halil, hulûl** etmekten gelen bir kelimedir. **Hulûl** nüfuz etmek, bir şeyin arasına girmek, iki şeyin arasını ayırmak, bir şeyi delmek, gibi manalara gelir. **Parmakların arasını hılallemek**, elleri açıp birinin parmakları arasına diğerlerini sokmak, böylece abdest alırken parmaklar arasında kuruluşun kalmamasını sağlamaktır. Mikrop, ısı vs.nin yağın bir şey içine işlenmesi de hulûl dür. **Hamurun ekşimesi, koruğun şaraplaşması** bu kelime ile ifade edilir. **Muhtaç olmak, fakir olmak, zayıflamak** da **hulûlle** ifadelendirilir. Çünkü ihtiyaç sahibi, fakirleşen kişi ihtiyaçlarını tam karşılayamadığı için muhtaç olduğu şeyler arasında **boşluk** vardır. Araya boşluklar, yokluklar girmiştir. İhtiyaçlarını sıra ile tasmamam yerine getiremez, birine sahip olsa diğer ihtiyacının yeri boştur. İhtiyaçlar, yoklar, varlar arasına hulûl etmiştir. **Zayıf adamın eti içinde** de böylesi boşluklar aralıklar tahayyul edilir. Ona da bu sebepten **halil** denir.

**Tahavi şerhi'nde** sevginin mertebeleri anlatılırken azından çoğuna, küçüğünden büyüğüne doğru sevgiler şöyle sıralanır. **Alâka, irade, sabâbe, ğarâm, meveddet, şeğaf, aşk, teym, teâbbud, hullet.**<sup>67</sup>

Bunları birer cümleyle kısaca açıklamak gerekirse, **Alâka**, kalbin sevilenle ilgilenmesi, **irade**, sevilene meyl ve onu taleb<sup>68</sup>, **Sabâbe** kalbin sahibini dinlemeden bir şeye akmasıdır (suyun yukardan dökülmesi gibi), **ğarâm**, kalpden hiç ayrılmayan, sürekli onunla olan sevgidir. **Meveddet**, sevginin safi ve halis olanı, Lübbüdür. **şeğaf**, sevginin (muhabet) kalbin iç zarına ulaşmasıdır. **Yedinci sırada gelen aşk**, çok ifrata varan bir sevgidir. Bu tür sevginin sahibine zarar vermesinden korkulur. şehvetle karışık sevgi manasına daha çok kullanılır. **Teym**, teabbüd, tapınmadır. insanı ibadet eden derecesine getiren taptıran sevgidir. Dokuzuncu derecede **Te'abbud**, yine aynı manadadır. Bu tür sevgi de seven sevilen karşısında köledir. Hiç onun emrinden çıkmaz, onu kıramaz. **Hullet**, sevginin son mertebesidir. insanın kalbine, ruhuna nüfuz

67 İbnu ebi'l-iz el-Hanefi, şerhu'l-Akide't-Tahâviye, Beyrut, 1988, s. 165

68 el-Mufreda'ta göre irade kuvvetli bir sevgidir. Güçlü istek, ihtiyaç ve emelden oluşur. İnsanın bir şeye kopup gitmesidir. bk. s. 206

edip işlemiştir. Bu sebeple ona Hullet denir.<sup>69</sup> Bu sevgi ile sevene ve sevilene **Halil** denir. Halil olmak kolay değildir. (Burada sevginin kriteri de ortaya konmaktadır.)

Bu açıklamalardan **Halil (dost) tutmanın ne manaya geldiği açıklık kazanır.** Müfessirler kadınlarca tutulan **dostların sayısı** hakkında **iki görüş** ileri sürüyorlar, kimisi bu dostların birden çok olabileceğini<sup>70</sup> kimisi de tek dost tutan bu tür kadınlara "**Zevâtu Ahdân**" deneceğini ifade ediyorlar.<sup>71</sup> Bize göre bu kadar büyük sevgi ile bir kaç dost tutmak zordur. Sevginin bütün dereceleri **teym'i teabbüdü** ve onlardan daha güçlü olan **hullet** düşünülürse, o kadının **hıdnı'nın** veya **hadîni'nin** tek olması gerekir. Aksi takdirde hullet, hullet olmaktan çıkacaktır. Evet **Zevâtu Ahdân** (dost tutan câriyeler) ancak **dostluklarını bir erkeğe tahsis eden**, ondan başkası ile beraber olmayan kadınlardır.<sup>72</sup> Elmalılı da aynı görüştedir. Böyle bir kadınla evlenmek her halde netice itibarı ile iyi olmyacaktır.

Bu âyet-i kerimenin sonunda, "*sabrederseniz sizin için daha hayırlıdır*"<sup>73</sup> buyruluyor. İmam Şâfi buradan "*Ne hurre (hür kadın) ne câriye ile evlenmemeniz daha hayırlıdır. ibadet nikahtan efaldır (daha üstündür) manasını anlamış*"tır.<sup>74</sup> Ona göre zinaya düşmek tehlikesini kendinde görmeyen, **islâma hizmet ve ibadet için evlenmeyebilir.** Tarihte bu sebepten evlenmeyen **islâm âlimleri** vardır.

Maide sûresinin beşinci âyetinde de cahiliye nikahı **Hıdn**'la ilgili âyet şöyle der:

*"Bu gün size, temiz ve helâl şeyler helâl kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin (Yahudi, Hristiyan vb.) yiyeceği size helâldir. Sizin yiyeceğiniz de onlara helaldir. Mümin kadınlardan iffetli*

69 Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviye s. 165; el-Mufredât s. 153, el-Mu'cemu'l-Vasît s. 252

70 Mecma'u't-Tefâsir (Envâru't-Tenzîl, Medârik) II, 54; İbn-i Kesîr, Ebu'l-Fidâ, İsmail b. Dimâr, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm I-IV, İstanbul, 1987, I, 475

71 Mecma'u't-Tefâsir (Tenviru'l-Mekaâbis, Lubâbu't-Te'vil) II, 5; Hak Dini II, 1331

72 Mecma'u't-Tefâsir (Lubâbu't-Te'vil) II, 54, 238 (Maide 5. âyetinin tefsiri) Hak Dini II, 1331

73 Nisa 4/25

74 Hak Dini II, 1332

olanlarla, daha önce kitap verilenlerden iffetli kadınlar da iffetli olmak, zina etmemek, ve gizli dost tutmamak (Ahdân ittihaz etmemek) üzere mehirlerini vermeniz şartıyla size helâldir. Kim inanmayı kabul etmezse (onun iyi işleri) boşa gitmiştir. O Ahirette de zarara uğrayanlardandır.”<sup>75</sup>

Bu âyette mümin kadınlardan **namuslu (muhsan)** olanlarla, ehl-i kitab'tan muhsan olanlarla evlenmek hususu dile getiriliyor. Muhsan kelimesinin kökü olan **Hısın kale manasına gelir.** insanı korkulan şeylerden düşmanlardan korur, muhafaza eder. Etrafı surlarla tahkim edilmiş yerleşim birimlerine “**el-Kurâ el-Muhassana**” denir. **Tahassun**, kaleye girmek, orayı mesken edinmektir. Orası içine gireni koruyup saklayacaktır. Bunun için koruma görevi olan bazı şeylere de bu kelimeden adlar verilir. Meselâ **Dır'-u Hasîn: koruyan , muhafaza eden zırh'tır.** Bedenin kalesi gibidir. **Feres-u hısân: insanı düşmandan muhafaza eden attır.** Çabukluğu ve hızı ile binicisini korur, muhafaza eder. Sanki süvarisi için bir kaledir. Onun için şair “*inne'l-Husûne el-Haylu, Lâ Müdünü'l-Kurâ: kaleler şüphesiz atlardır. Yerleşilen şehirler değil*” der.

**İmaretün hasân : Namusuna hiç leke sürdürmeyen,** günah olan şeylerden kendini giyimi ile, hal ve tavırları ile, konuşması ile iyice koruyan zırhı, kalesi olan, tesettüre girip saklayan, burcu olan evinde muhafaza eden kadındır. **İmaretü muhsan** (Muhsan kadın)sözü kendini **başkalarına karşı koruyan kadını** anlatırken, **imraet u muhsin**, kendini, kendi kötü arzularından koruyan kadın demektir.<sup>76</sup>

Hem önceki âyette, hem de Maide sûresinin bu âyetinde, (Mâide, 5) **muhsan** kadınlarla evlilik tavsiye edilir. **Evli kadınlara da,** kocalarının kendilerini elbise, zırh ve kale gibi koruduğu tasavvur edilerek “**Muhsan kadınlar**” denir.

75 Mâide 5/5; Mecma'u't-Tefâsîr (Envâru't-Tenzil) I, 233 vd.

76 el-Mufredât s. 121; Ayrıca teberrüç kelimesi ile ilgili açısandan bk. s. 41, ve himâr kelimesine bk. s.159; Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm I, 19 Mecma'u't-Tefâsîr (Medârik, Envâru't-Tenzil) II, 238 (Mâide 5.); Ayrıca bk. Lisânu'l-Arab, II, 90

Bu sûrede, muhsan kadınlardan müminlerle olduğu gibi, **yahudi, hristiyan kadınlarla da evlenilebileceği** açıklanıyor. Evet onlarla da namuslarını müminler gibi koruma, zina yapmama, gizli dost tutmama şartlarını üzerlerinde bulundurmaları durumunda evlenilebilecektir.

Nisa sûresi 25. âyetinde **köleler için söylenenler, burada ehl-i kitap hanımları için geçmektedir.** Sahabelerden hristiyan kadınlarla evlenenler olmuştur. Burada erkekler için de **muhsin ve muhsan** olma şartının aynen kadınlarda olduğu gibi istendiğini kaydetmek gerekir.<sup>77</sup>

Câriyeler ve ehl-i kitap kadınlar için hıdn nikahı açıkça geçerken niçin müslüman hür kadınlar için bu söz yoktur? Çünkü hür mümin kadınlar sifaha zinaya tenezzül etmezler. Onlar hakkında, **hıdn (dost) edinmek**, başkası ile zina etmelerini tasavvur etmek gibi şeyleri düşünmek layık değildir.<sup>78</sup> Böyle bir şey olsa bile ancak erkeklerin iffetsizliği ile olabilir. Onlar için "**muhsan**" ifadesinin geçmesi, böyle bir şeyi kendilerinin işlemeye tenezzül etmeyeceklerine işarettir.<sup>79</sup> **Ama câriyeler öyle değildir.** Zaten cahiliye döneminde onlar zinaya zorlanıyorlardı. Başka erkeklerle ilişki kurmaları **adet**, gelenek halindeydi. Bu durum cahiliye toplumunun **normal kabul ettiği bir değer ölçüsü** idi. Hatta bir **kazanç vesilesi ve çalışma şekliydi.** Aynı şey **Ehl-i Kitap hanımlar için** de düşünülebilir. Çünkü onların medeniyet, uygarlık anlayışı karşı cinsler arasında ileri derecede ilişkilere meydan vermekte, bu noktadan cahiliye zihniyeti ile çakışmaktadır. Fakat, âyetin ifadesinden **Ehl-i kitap içinde namuslarına leke kondurmayan, zinadan geri duran**, kendini bir kaleye, zirha girmiş kişi gibi yabancılardan, namahremden koruyan kadınların varlığı anlaşılmaktadır.

77 Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm II, 20-21

78 Hak Dini II, 1331

79 Muhsin ve Muhsan kelimelerinin manalarına bk.

## KAYNAKLAR

- Akgündüz, Ahmet, *Osmanlıda Harem*, İstanbul, 1995
- el-Askalâni, Ali b. Muhammed, *Fethu'l-Bârî bi şerh-i Sahîhi'l-Buhârî*, I-XXVII, Mısır, 1959
- el-Askalâni, ebu'l-Fazl, Muhammed b. Hacer, *Bülûğu'l-Merâm*, I-IV, Beyrut, 1960, (Sübülü's Selâm içinde)
- el-Beyzâvî, Ebû Saîd, Abdullah b. Ömer, *Envârût-Tenzîl*, İstanbul, 1317 (Mecma'u't- Tefâsîr içinde)
- el-Buhârî, ebu Abdullâh, Muhammed b. İsmâil, *Sahîhu'l-Buhârî*, I-VIII, İstanbul, 1298
- Canan, İbrahim, *Nâmus Fitnessi Mut'a*, İstanbul, 1992.
- el-Cessâs, Ebû Bekir, Ahmed er-Râzî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, I-III, Beyrut, 1993.
- Çorci, Zeydan, *Medeniyet-i İslâmiye Tarihi*, Terc. Zeki Meğamiz, İstanbul, 1327.
- Çağatay, Neşet, *İslâm Dönemine dek Arap Tarihi*, Ankara, 1989.
- ed-Diyarбекrî, eş-Şeyh, Huseyn b. Muhammed, *Târihu'l-Hamîs* I-II, Mısır, 1283.
- Döndüren, Hamdi, *Delilleri ile İslâm İlmihali*, İstanbul, 1991.
- Elmalılı, Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-IX, İstanbul, 1979.
- er-Râgıp el-İsfahânî, *el-Mufredât*, Mısır, ty.
- Fîruzâbâdi, Ebû Tahir, Muhammed b. Ya'kûb, *Tenvîru'l-Mekâbîs*, İstanbul, 1317 (Mecma'u't-Tefâsîr içinde)



- Fîrûzabâdî, Necmuddîn b. Muhammed**, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, I-IV, Mısır, 1952
- Gürkan, Ahmet**, *İslâm Kültürünün Garbı Medenileştirmesi*, Ankara, ty.
- el-Ğanamî, es-Seyyid Abdu'l-ğaniy**, *el-Lübâb*, İstanbul, 1314 (el-Cevhere'nin kenarında)
- el-Haddâdî, Ebû Bekir b. Ali**, *el-Cevheratu'n-Neyyire*, I-II, İstanbul, 1314
- Heyet**, *Ansiklopedik İslâm İlmihali*, İstanbul, 1970
- Heyet**, *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Medine, 1987
- Heyet**, *el-Mu'cemu'l-Vasît*, İstanbul, ty.
- Hitti, Philip**, *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi* I-IV, terc. Tuğ, Salih, İstanbul, 1980
- İbn-i Abidîn, Muhammed Emin ef. Hâşiyetu İbn-i Abidîn**, I-VIII, İstanbul, 1984-**İbn-i Kesîr, Ebu'l-Fidâ, İsmail b. Dımâr**, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm* I-IV, İstanbul, 1987
- İbn-i Mâce, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezîd**, *Sunenu İbn-i Mâce* I-II, İstanbul, ty.
- İbnu'l-Arabî, Ebû Bekir, Muhammed b. Abdullâh**, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, I-IV, Beyrut, ty.
- İbnu ebi'l-iz el-Hanefi**, *Şerhu'l-Akâdeti't-Tahâviye*, Beyrut, 1988
- İbnu'l-Manzûr**, *Lisânu'l-Arab*, I-VIII Kahire ty.
- Kudûrî Ahmed b. Muhammed**, *el-Kitab*, İstanbul, 1314 (el-Cevhere içinde)
- Muallaka Şairleri**, *Muallakât*, terc. Yaltkaya, Şerafeddin, İstanbul, 1989.

- Mehmed Vehbî Ef. *Ahkâm-ı Kur'âniye*, İstanbul, 1971
- Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* I-II, İstanbul, 1980
- Muhammed Sabbân, *İs'âfu'r-Râğibîn*, Mısır, 1375
- el-Munevî, 'Abdurra'ûf, *Feyzu'l-Kadîr*, I-IV, Mısır, 1958
- en-Neseî Sinan b. Dînâr, *Sunenu'n Neseî*, şerh: es-Suyûti, Hafız Celâleddin, Haşîye, İmam es-Sindî, terc. Büyük Çınar A. Muhtar ve arkadaşları, I-VIII, İstanbul, 1981
- en-Nesefî, Abdullâh b. Ahmed, *Medâriku't-Tenzil*, İstanbul, 1317 (Mecma'u't-Tefâsîr kenarında)
- Pakalın, Zeki, *Tarih Deyimleri ve Terimleri*, I-III, İstanbul, 1980
- es-Sanânî, Muhammed b. İsmâîl, *Sübülü's Selâm* I-IV, Beyrut, 1960
- Sarıcık, Murat, *Kavram ve Misyon Olarak Ehl-i Beyt*, İstanbul, 1997.
- Uludağ, Süleyman, *Akâid ve Kelâm*, İstanbul, 1981
- Yavuz, A. Fikri, *Kur'ân-ı Kerim ve Meâl-i Alîsi*, İstanbul, 1976